

УДК 338.43

*М. В. Бардадим,
аспірант кафедри менеджменту організацій,
Дніпропетровський державний аграрний університет*

ФОРМИ КОНЦЕНТРАЦІЇ ВИРОБНИЦТВА І РЕАЛІЗАЦІЇ ЗЕРНА

Розглянуто напрями створення і розвитку виробничих об'єднань для невеликих сільськогосподарських товаровиробників, досліджено їх недоліки та переваги.

Consider approaches to creation and development of production of association for small agricultural producers, investigated their advantages and disadvantages.

ВСТУП

Покращити стан ринку зернових з точки зору зерновиробників можна і шляхом формування великих партій зерна. Чим вони більші, тим більша можливість підняти ціни на зерно. Інакше кажучи, економічна вагомість зерновиробника на ринку зростає, що сприяє його позитивному впливу на пропозицію і на ціни, пошуку нових каналів збуту зернових.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Визначити напрями ключових факторів виробництва зерна та його реалізації.

Концентрація збуту зернових може мати двояке підґрунтя:

1) концентрація його виробництва у межах однієї організаційно-правової форми господарювання;

2) об'єднання зерновиробників з метою вигідної реалізації своєї продукції.

РЕЗУЛЬТАТИ

При концентрації виробництва йдеться про використання відомих переваг великих виробничих агроструктур. За рівності інших умов у них краще використовується земля, засоби виробництва, робоча сила. Відповідно у них собівартість зернових порівняно більш низька. А це підвищує їх конкурентоспроможність на ринку за рахунок, у разі необхідності, зниження ціни на зерно. Окрім того, великі агроструктури мають змогу зберігати зерно з метою його

продажу тоді, коли на нього ціна найбільш висока. Взагалі, це доступно кожному зерновиробнику. Але не кожний має для цього можливості.

В Україні функціонує чимало таких сільгосп підприємств. Але більшість є малими і дрібними виробниками зерна. І вони змушені його продавати за безцінь у момент збору врожаю. Так, улітку 2005 р. за 1 т пшениці зернотрейдери пропонували 250—300 грн., а той, хто мав можливість зберегти його до грудня, вже реалізовував його по 500 грн. Нерідко фермери змушені реалізовувати зерно тому, що їм вкрай необхідні обігові кошти.

Велике значення створення виробничих груп має для особистих селянських господарств (ОСГ), невеликих і середніх фермерських господарств. Тут можна використовувати наступні напрями.

Одним із напрямів є створення і розвиток торговельно-закупівельних кооперативів. Такі кооперативи потрібно створювати господарствам, які вирощують, наприклад, зернові культури. Тоді в країні виникне два потужні регульовані канали збуту: один — держава, згідно з держконтрактами за наперед визначеною ціною, інший — за закупівельно-фінансовими контрактами, укладеними між торговельно-закупівельними кооперативами і товаровиробником зерна. В останньому випадку треба передбачити пільгове фінансування виробництва

зерна з наступною його закупівлею для переробки або продажу, щоб одержати прибуток. Крім того, ці кооперативи мають можливість організувати переробку зернових і їх реалізацію у найбільш вигідні терміни. Йдеться про утворення високотехнологічних кооперативних переробних підприємств. Діяльність дрібних переробних виробництв на базі сільськогосподарських підприємств не є перспективною ні з позицій їх забезпечення сировиною, ні з точки зору технології виробництва та якості кінцевої продукції [3].

Інтеграція зерновиробників з тими економічними структурами, які купують у них зерно, зрозуміло, на взаємовигідних засадах. Для перших — це прийнятні ціни, для других — стабільність постачальників зерна. Саме це дає змогу аграріям реалізувати свою продукцію за цінами, що компенсують їм суспільні витрати й отримання нормального прибутку. Адже, як зазначав В. Я. Амбросов, організація формувань дасть можливість послідовно перейти від "ринку підприємств" до "ринку корпорацій", що найбільш характерно для розвинутих країн. Це буде гарною основою для формування оптових і біржових ринків у регіонах. При цьому для кращого кредитування і страхування, фінансування в складі корпорацій доцільною є організація відповідних кооперативів кредитних та споживчих товариств, фінансово-розрахункових центрів, сільських банків, страхових компаній.

Через інтеграцію Китай зробив різкий ривок до ринку й підвищення ефективності виробництва. Для всіх форм китайської інтеграції характерна економічна основа зв'язку за схемою: переробні підприємства — колективне господарство — селянський двір. Переробні підприємства в інтегрованій системі забезпечують ресурсне супроводження технологій, продукцію закупають за захищеними цінами, які гарантують рівень її рентабельності у 15—20 % [1].

У Польщі державні відомства сприяють організаційному об'єднанню селянських господарств і підприємств, що переробляють їх продукцію. Як правило, інтеграторами виступають промислові підприємства або фінансові структури, що ними володіють. Характерна особливість таких об'єднань — повна байдужість до форм власності господарських одиниць, що інтегруються. Головною метою запровадження нової організаційної моделі є найбільш ефективне функціонування створених у результаті вертикальної інтеграції формувань, впровадження сучасних технологій виробниц-

тва й переробки сільськогосподарської сировини акціонерних товариств (іноді за участю державного капіталу), активний маркетинг і оптимальна мережа розподілу готової продукції [4].

Інтеграція аграрних підприємств з переробними і торговими на базі довгострокових контрактів, які б забезпечили рівновигідність виробництва. І тут слід погодитися з пропозицією тих науковців, які вважають, що досягти цього можна за умови, коли відносини між учасниками інтеграційного процесу будуватимуться на основі не купівлі-продажу, а розподілу між ними грошового доходу від реалізації кінцевої продукції відповідно до заздалегідь обгрунтованого співвідношення дольової участі кожного з таких учасників у створенні даної продукції. Це дасть змогу уникнути сучасного становища, коли монополізовані переробні підприємства, використовуючи свої потужності лише на 20—30 %, працюють рентабельно (сказане не стосується цукрової промисловості) і забезпечують при цьому високий рівень оплати праці своїх працівників, у той час як у постачальників сировини виробництво збиткове, а мізерна заробітна плата працівникам села не виплачується роками.

В основу розрахунку дольової участі доцільно покласти принцип рівної віддачі продажу, суть якого полягає у визначенні на кожній стадії єдиного технологічного циклу нормативних витрат з урахуванням резерву для виплати переробними підприємствами дивідендів на акції. По аграрних підприємствах визначаються нормативні витрати на виробництво сировини та її транспортування до місця переробки, по переробних — витрати на переробку сировини, підготовку до реалізації і на реалізацію кінцевої продукції. Кожному учаснику інтегрованого виробництва направляється така частка виручки від реалізації кінцевої продукції, яка дорівнює скоригованій на виплату дивідендів частці нормативних витрат на усіх стадіях технологічного циклу.

За такого розподілу кожний учасник одержує однакову суму грошової виручки на гривню витрат або, іншими словами, досягається рівна рентабельність продажу на всіх стадіях технологічного ланцюга, а отже, й однакова цінова конкурентоспроможність учасників. Ціна на сировину перестає бути каменем спотикання між учасниками, оскільки потреба в цьому економічному важелі повністю відпадає. Водночас для переробних підприємств втрачається сенс знижування якості сировини при її прийманні, бо така дія не принесе їм ніякої

економічної вигоди. Аграрним підприємствам не вигідно поставляти сировину гірших кондицій, оскільки це знизить грошовий дохід від продажу кінцевої продукції, а отже, призведе до зменшення суми доходу, яка направлятиметься у їх розпорядження [2].

Створення вертикальних агроформувань у формі агрокомбінатів, корпорацій і асоціацій, в яких в межах однієї юридичної особи синтезуються сільське господарство з переробними і торговими підприємствами. Вони можуть включати 10—15 агровиробників або навіть цілий район. У їх складі можуть бути борошномельні й хлібозаводи, комбикормовий завод і концентрованих кормів, фірмові магазини і навіть банки. За умови дотримання інтересів усіх підприємств, що входять до такого об'єднання, сталося б покращення фінансових результатів, ліквідація зайвих посередницьких структур. Зрозуміло, що успіх тут може бути забезпечений за умови впровадження засад наукового менеджменту, ефективного управління. Подібні агропромислові асоціації створені і успішно функціонують в ряді розвинених країн світу поряд зі збутовими кооперативами.

У результаті аграрної реформи з'являться нові форми інтегрування сільського господарства з промисловістю, що дасть змогу одержувати максимальний прибуток упродовж усього технологічного ланцюга — від виробництва сировини до роздрібного збуту кінцевої продукції. Збитки господарств аграрного сектора у таких об'єднаннях перекриватимуться за рахунок переробних підприємств, адже кошти можуть надходити від будь-якого підрозділу і протягом року використовуватися для виходу з критичних ситуацій; при цьому дещо пом'якшується і проблема дисбалансу цін, чого не вдалося досягти після передачі аграрному сектору економіки контрольного пакета акцій підприємств харчової і переробної промисловості.

Отже, замість існуючої галузевої структури доцільно формувати нову структуру АПК, в якій кожна господарська одиниця — фірма — поєднає в собі виробництво, переробку та реалізацію продукції. Створення фірм агробізнесу забезпечить залучення довгострокових інвестицій і нових технологій в АПК України, інтеграцію фінансово-комерційних структур в аграрну сферу на ринкових засадах, підвищення конкурентоспроможності української продовольчої продукції на світовому ринку.

Створення на добровільних засадах формальних чи юридичних організацій з метою тільки реалізації зернових культур. Такими можуть бути торгові підприємства і обслуго-

вуючі їх підрозділи; організації і служби маркетингової діяльності; транспортні підрозділи. Чималі збитки несуть зерновиробники від того, що їх продукція, як правило, оцінюється не об'єктивно за якісними показниками. Так, в Дніпропетровській області у 2004 р. з 32 контрольних перевірок тільки 7 відповідали дійсним якісним показникам зерна, а всі інші показали, що аналізи були зроблені упереджено, тобто показники по білку, клітковині були значно занижені. А в результаті такого необ'єктивного аналізу на кожній тонні зерна сільгоспвиробник втратить від 100 до 200 гривень. Щоб запобігти зловживанню непорядних ділків, обласна влада звернулася до правоохоронних органів за допомогою. Саме це і є головним чинником, що зумовлює низькі доходи і навіть збитковість багатьох сільгоспідприємств. Збільшення виробництва зерна, зростання його урожайності закінчується зниженням його рентабельності, вилученням доходів у сільгоспвиробників та перекачуванням їх у нематеріальну сферу виробництва, тим, хто займається перепродажем зерна, його кінцевою реалізацією.

ВИСНОВКИ

Зарубіжний в вітчизняний досвід дає підставу для висновку, згідно з яким доцільно створювати виробничі об'єднання на засадах об'єднання об'єктів приватно-індивідуальної власності у приватно-спільну. Вона дає змогу зберегти усі позитиви індивідуальної власності і водночас використати вигоди зростання концентрації виробництва і реалізації зернових. Приватно-спільне підприємництво починає діяти як органічна система і при цьому кожний її учасник має свою частку в об'єднаній власності і може у разі необхідності її отримати і знову стати приватним господарем.

Література:

1. Амбросов В.Я. Реструктуризація виробництва в АПК/ В.Я. Амбросов // Економіка АПК. — 1999. — № 1. — С. 78—80.
  2. Андрійчук В.Г. Економічна реформа в АПК: подальші кроки/ В.Г. Андрійчук // Економіка АПК. — 1999. — № 1. — С. 64—69.
  3. Дем'яненко С. До концепції національної аграрної політики/ С. Дем'яненко // Економіка України. — 1998. — № 1. — С. 22—30.
  4. Крисальний О.В. Подолання кризових явищ та напрями розвитку агропромислового виробництва в Україні/ О.В. Крисальний // Економіка АПК. — 1999. — № 1. — С. 58—61.
- Стаття надійшла до редакції 25.03.2010 р.*